

denuò inchoant; quin unquam satisfiant. His injungendum oportet, ut in orationum suarum recitatione progrediantur, et, contempto inani timore, nil unquam repetant. Si quis autem angatur de attentione, quam precibus suis non adhibere autumat, dicendum est ei tria esse attentionum genera: aut ad verba scilicet attendendo, ut debitâ cum decentiâ ac orandi intentione omnia integrè pronuntientur; aut ad verborum sensum; aut ad Deum ipsum. Quævis harum attentionum sufficit, ut quis et præcepto satisficiat, et præmium consequatur. Et hinc si quem videat Director in orando ad congruam verborum pronuntiationem attendere et voluntariam animi evagationem non admittere; denuò inchoare eum nunquam sinat: siquidem attentio hæc, etsi minus perfecta, tamen sufficit. Et hæc de materiâ hac dicta sufficiant: nam omnes scrupulorum species singillatim pertractare velle aliud non foret, quàm omnes irrationabiles, quæ vel ab humanâ mente progigni, vel a dæmonio ingenerari possunt, recensere velle.

TRACTATUS TERTIUS.

DE PROXIMIS AD CHRISTIANAM PERFECTIONEM DISPOSITIONIBUS,
SIVE DE VIRTUTIBUS MORALIBUS IN GRADU PERFECTO ACQUI-
RENDIS.

§ 27.

MONITA PRACTICA PRO DIRECTORE CIRCA PRIMAM VIRTUTEM
CARDINALEM, SIVE PRUDENTIAM.

Monitum primum. Director sibi persuasum habeat prudentiam virtutem sibi propriam esse, quemadmodum Aristoteles inquit: *Prudentia propria virtus est presidentis. Nam cætera quidem virtutes videntur communes tam eorum qui præsumt, quàm eorum qui subsunt; at prudentia non est virtus ejus, qui subsit. Ethic., art. 3, c. 3.* Ut penitentes vestri juxta prudentiæ leges operentur, sufficit eos consiliis vestris exactè obedire; nec necessarium est ut in rationes inquirant, ob quas modo præscripto operari oportet: imò tantò prudentiùs agunt, quò minus operandi rationes discutiunt; cum eorum officii non sit indagare, sed exsequi. Ita S. Hieronymus Rusticum edocet: *Credas tibi salutare quidquid Præpositus Monasterii præceperit, nec de majorum sententiâ judices, cujus officii est obedire et implere quæ jussa sunt, dicente Moysè: Audi Israël, et tace.* Id quod nobis nequaquam sufficit: Directoris namque est ponderare, num hæc vel illa actio liceat nec ne, num eam poni oporteat hoc vel illo modo, hoc vel illo tempore, num ea amplianda aut coarctanda potius sit: ita ut totæ prudentiæ obligatio soli Directori incumbat.

Igitur si virtus hæc Directori longè magis quàm cuivis alteri propria est, ob peculiarem, quæ ejus consecutioni instare oportet,

curam, etiam subsidia, superiori Capite proposita, ab eo exactius quam a quovis alio in usum deducenda sunt. Quapropter Directorem materis ministerio suo propriis stendere oportet; quales sunt materię morales, asceticę ac mysticę, quę pro diversâ spirituum qualitate directioni accommodantur. Post datum autem consilium, perpendendum est num illud haustus prius principis doctrinisque conforme sit. Et si in dandis consiliis, in applicandis principiis, errorem quandam irrepere contigerit, in erroris emendationem incumbi oportet. Sic enim practicus, rectus, solidus et prudens animas ad Deum perducendi modus obtinebitur. Præterea nullo unquam tempore penitentibus audiendis se accingat, quin profundâ animi demissione lumen a Deo supplex postulet, dicendo: *Da mihi sedium tuarum assistentem sapientiam... quoniam servus tuus sum ego, et filius ancillę tuę, et homo infirmus, et exigui temporis, et minor ad intellectum iudicij, et legum. Sap. ix, 4, 5.* In casibus dubiis, mens ad Deum elevanda ac lucis supernę radius ab eo efflagitandus. In casibus magis arduis ac intricatis, peculiare orandi tempus seligere, ac coram Dei presentia prostratum cum Judithâ dicere oportet: *In corde meo, Domine, consilium corroborata. Judith. ix, 18.* Auge in me, Domine, donum consilij, illustra mentem meam, ut discipuli mei conscientiam, quin propriam illaqueem, extricare valeam.

Secundò, studeat animus perversis appetitionibus repurgatum servare. Nullum penitentem nimia affectione prosequatur, nec animam a quoquam aversum foveat; quia affectiones minus recte mentis iudicium pervertunt, et etiam consilia minus recta progenerant. Præprimis autem cavere oportet a respectu, ut aiunt, humano; nullâ enim re iudicium magis alteratur, ac homo a vero rite discernendo magis impeditur, quam inordinato huiusmodi pudore. Est equidem verum, consilium esse intelligentiæ actum, quo iudicatur de eo quod ad rite operandum fieri necesse est. Frequenter tamen contingit, ut intelligentiâ voluntatem sequatur, et si hæc vel modicę affectionis male mancipium fuerit, iudicium potius ab affectione quam a ratione proficiscitur. Ex quo consequitur, Directorem, discipulis suis sana consilia suggesturum, ab omni inordinatâ affectione liberum esse debere.

Tertiò, Director consideratê et cum debita rerum ponderatione procedat. Post muneris sacrę functiones, sive regulas et directiones penitentibus præscribendo, ac eorum dubia resolvendo,

sive sacras eorum confessiones audiendo, secum ipso perpendenda sunt data responsa ac consilia; uti et servatus procedendi modus. Sic enim non solum delectas proprias hallucinationes corriget, sed et facilem ac securum ad recta consilia aliis suggerenda, prudentiæ habitum consequetur. Tandem ad aliorum exquirenda consilia, præcipuè in rebus dubiis, ipse sit etiam promptus. Sicut enim a discipulis suis iure exigit, ut sine Directoris consilio nihil agant, sic etiam ipse sine alieno consilio operari non debet. Nam prout illi proprio innixi iudicio a verò aberrare possunt, sic etiam ipse proprię opinionis nimium fidens in errorem induci potest. S. Paulus de se ipso narrat, sese *Jerusolymam* perxisse, ac ibidem cum nonnullis Apostolorum Evangelij, quod gentibus prædicabat, doctrinam contulisse. *Contuli*, scribit ad *Galat. ii, 2.* cum illis Evangelium, quod prædico in gentibus; seorsum autem is, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem. Et quod magis mirandum, fecit id gentium Apostolus, etsi perbene sciret, sese Evangelium, quod promulgabat, ope divinæ revelationis ex ipsis Jesu Christi ore hausisse: *Neque enim*, inquit ad *Galat. i, 2.* ego ab homine accepi illud, neque dubitavi, sed per revelationem Jesu Christi. Et hoc non obstante a Superioribus suis consilium captat: *Ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.* Id quod præclaro sane nobis exemplo est. Si enim Doctor gentium ac universalis Ecclesię Director alieno consilio uti non dubitavit circa doctrinam quam tantâ securitate prædicabat, quis Directorum erit qui suam in regimine animarum procedendi modum, suas ideas doctrinasque, præsertim in casibus difficilioribus ac magis arduis, quales sane identidem accidunt, aliorum iudicio consiliisque subijcere renuat.

Monitum secundum. Ad prudentem discipulorum suorum ductum necessarium est ut perspectas habeat Director eorumdem habitudines utque ad eorum temperamentum se accomodet. Corporis nostri temperamenta quatuor numerantur, scilicet: melancholicum, phlegmaticum, sanguineum et cholericum. Melancholici sunt graves, lenti, pigri, mente defixi, proprię opinionis tenaces, ruminatores, suspicaces et ad dijudicandas aliorum actiones proni, tetri, taciturni, solitudinis amantes, profundi, difficiles ad pandenda cordis secreta; grati in alios pro acceptis beneficiis, parci in laudando, alieni ab actibus obsequij servitiique aliis exhibendi, aut, si huiusmodi exhibeant, invenusto agendi modo eos vitare soliti. Erga hos Director suavis, affabilis, sincerus, ac amore plenus sit tum

ut suspicionum umbris aditus præcudatur, tum ut ii plenam rite sese aperienti, utpote in quo valde remissi esse solent, libertatem consequantur. Et cum perturbationes, quibus subjacent, ac defectus, in quos prolabantur, e mentis obtutu in variis speciebus immodicè defixo proficiscantur; conetur Director eos inducere, ut in omni internâ molestiâ per viam contemptus et neglectus procedant: is enim omnium aptissimus tetarum harum mentium phantasmata tollendi modus est. Præterea studeat eos a nimia solitudine, cui præ aliis addicti sunt, abstrahere, ac rebus externis et operibus pietatis erga proximum occupare, ne modò hanc, modò illam rem nimium fixo mentis obtutu non sine damno sibi præfigurent.

Phlegmatici, frigidi sunt, difficiles ad effervescendum in bono, pigri in eodem aggradiendo, faciles ad illud intermittendum, volubiles, inconstantes, angustii pectoris, proni ad pavores, consternationes ac diffidentias; immunes quidem a malarum appetitionum vehementiâ, sed magno etiam virtutum splendore orbatii. Horum regimen non adeò facile est; siquidem ex unâ parte, nequaquam convenit, ut in suâ somnolentiâ socordes jacere permittantur, et ex alterâ parte, magnâ vi urgeri non possunt, cum magnarum rerum capaces non sint. Ex unâ parte, acriter reprehendendi non sunt, eò quòd mox animo cadant, et ex alterâ, eos subinde argui oportet, ut animi demissionem obtineant, et ne virtuti adscribant illam pacem et appetitionum quietem quæ solius naturæ partus est. Hinc Director hujuscemodi personis suggerat sensim sine sensu deducenda in usum pietatis et sui ipsius mortificationis exercitia. Interea non nimis multa ligna insimul igni hic apponenda sunt: secus enim nil aliud consequetur, quàm quòd et modica illa bonæ voluntatis scintilla, quæ eorum cor animat, pariter extinguitur; frigus eorum equidem exstimulandum, sed simul eorum pigritiæ aliquatenus indulgendum. Frigidis ac angustis his cordibus præcipuè conveniunt amoris incitamenta: hæc etenim pectoris angustias dilatant et sacris affectibus incendunt. Hæc quoad animæ interiora. Circa exteriora autem, magni momenti negotia eis committenda non sunt, cum ab eorum lentitudine prosper rerum successus sperari non possit.

Sanguinei, solent moribus esse leves, dediti voluptatibus, animi relaxationibus, deliciis ac propriis commoditatibus; faciles ad timorem ac ad jungendas amicitias, sed proni simul ad easdem

dissolvendas; ad aliorum genium sine difficultate sese accommodant, ut omnium affectionem in se convertant; solent insequi vanitates, fabulas ac sparsos rumores: verbo, carnis commoda sectantur, ac ab omni penitentia, asperitate et rigore, tanquam a morte, abhorrent. Hos Director ad uberiores culturam idoneos reperiet; nullatenus tamen rigidum, sed blandum; non difficilem, tetrum aut austerum, sed amicabilem potius sese iis exhibere oportet: aspero etenim modo procedens eos in fugam aget. Viam cœli planam, facilem, plenam pace, quiete et tranquillitate iis proponi oportet; taliter enim inescari possunt. Præterea studeat Director eos ab amicitiiis, conversationibus, affectionibus ac vanitatibus abstrahere, iisque mores graviore ac magis serios instillare: pedetentim autem etiam in viam penitentia, quâ maxime indigent, introducendi sunt, eos inducendo, ut voluntario jejunio ac instrumento quodam externæ castigationis, corpus suum affligere incipiant.

Cholerici, desideriiis suis ardere solent, proni ad res magni momenti aggradiendas, ac in iis executioni mandandis impetiosi: dominans iis appetitio, ambitio est. Se ipsos laudare, res suas extollere, de propriis viribus nimium confidere; in conversatione omnibus contradicere, et veritati etiam agnitæ non cedere, vituperare alios ad fidem sibi ipsis conciliandam, et faciles esse ad aliorum reprehensiones, etsi ipsi omnis correptionis impatientes sint, iis familiare esse solet. Si verò rebus suis obices ponat, aut operandi campum deesse videant, animo cadunt ac consternantur. Hujuscemodi indoles, si se ipsa vincat, solidâ virtute potiuntur, ac in utilitatem proximi ad opera grandia habiles redduntur; ad eas demandas tamen, quasi ad equuleos necdum domitos, manu forti opus est. Ut horum interiora rite ordinentur, oportet eos continuò ob oculos habere mansuetudinem ac modestiam Christi Domini: proposito enim præclarissimo hoc prototypo, impatientias ac animi sui furias compescere, ac vehementem illam appendi cupiditatem extinguere discent. Si in defectum quemdam prolabantur, sibi ipsis ne irascantur, sed profundâ animi demissione sese exercent: nam non consternari aut animo cadere, prout his accidere solet, sed de propriis viribus diffidere, in Deo spem reponere, ac ferventibus ad eum precibus recurrere oportet. Exteriora quod atinet, prohibendum iis est ne extra necessitatis casus de se ipsis unquam sermonem ingerant, aut cum amicis verbis contendant; ac injungendum, ut propositâ propriâ opinione acquiescant, et nec sermonibus, nec actibus nimium fervoris im-

miscant, sed placidam ac moderatam potius in iis modum sequantur. Omnia castigationis externae opera, quae in votis habent, iis approbanda non sunt, eò quòd in excessus circa haec proni sint; et ex altera parte, excessus isti naturae ferventis ardores, quos moderatio extinguit, potius succedere soleant. Immodicum laborandi studium in iis est refrenandum. Prae omnibus autem caveat Director ne huiusmodi personas zelo nimium ferventi admonet aut reprehendat: sic enim igni oleum affunderet. Cum his mansuetè, maturè, quietè ac suaviter procedendum, ut moderationem in omni agendi ratione servandam, ex ipso Magistri exemplo perspiciant. Tandem Directorem monitum velim, etsi unum ex praedictis temperamentis corporibus nostris praereliquis dominetur, dominans tamen temperamentum semper alio quodam mixtum esse. Hinc etiam regimen uni aequè ac alteri temperamento accommodatum esse oportet.

Monitum tertium. Ut animae prudenter, sapienter ac rite dirigantur, circa virtutum exercitium varia observari necesse est. Primò, virtutes alias esse internas, ut sunt caritas, conformatio ad divinam voluntatem, humilis sui ipsius cognitio, patientia, mansuetudo, appetituum mortificatio etc. Et circa harum exercitium per excessum peccare nemo potest, sed per defectum solummodo. Nemo etenim Deum nimium amare, sese ad ejus voluntatem nimium conformare, nimium humilis, aut nimium patiens etc. esse potest. Aliae virtutes externae sunt, ut usus juniorum, flagrorum, ciliciorum et vigiliarum, humi cubandi consuetudo, piorum librorum lectio, oratio vocalis etc. Et circa has, non solum per defectum, sed et per excessum, peccari potest, modò nempe minus, et modò plus faciendò. Secundò, Perfectionem, sive ejus essentiam, sive proximas illius dispositiones consideremus, consistere in virtutibus internis, ita ut virtutes externae ad internas adipiscendas adjumenta solum sint ac remedia. Ex quo conficitur, virtutes has exteriores cum tali moderatione ac mensura in usum deducendas, ut virtutum internarum adeptioem promoveant; ac ab eorum exercitio omninò abstinendum esse, cum internarum consecutioni impedimento esse incipiunt: tunc etenim non amplius adminicula, sed obices Perfectionis erunt. Quapropter jejuniis, vigiliis ac flagris tamdiu utendum, quamdiu virium corporis extenuatio spiritui, circa actuum interiorum exercitium, vigorem suppeditat; si verò spiritus iis opprimi incipiat, ita ut non nisi languidè et cum difficultate interius operari valeat, hujuscemodi opera, veluti nociva, intermittenda sunt. Sic si je-

junium voluntarium internae virtuti, charitati v. g., obicem ponat, illud omitti oportet: in tali casu verè virtutis adeptio non adjumento, sed impedimento foret. Et re ipsa testatur Cassianus, *Instit. mon.*, l. v. c. 24, 25, 26, *Aegypti* Monachos, extraneis Monachis adventantibus, ordinariis jejuniis modum ponere, ac liberis his virtutum acibus exercitium charitatis, quod ipsam Perfectionis christianae substantiam complectitur, praerferre consuevisse. Id quòd duorum Monachorum, tam senio quam auctoritate conspicuorum, exemplo confirmat: quorum unus supervenientibus peregrinis sexies eodem die non solum mensam stravit, sed et eos ad manducandum animatus, semper cum illis parè comedit: alter autem nunquam cibum sumere solebat, nisi Monachi peregrini societas accessisset.

Eodem modo continuari non oportet labores, lectiones, silentium et solitudinem, dum anima relaxatione quòdam indiget, ac hujuscemodi pondere oppressa in interioribus exercitiis pergere non valet; eò quòd externae virtutes in ejusmodi casibus majori bono et verè Perfectionis impedimento sint. Celebre est factum, quòd Cassianus de S. Joanne Evangelista refert. Cum Sanctus hic perdicem manibus tractaret, ad eum invisurus adventabat homo quidam cultu venatorio, arcum manu tenens, ac sagittas e latere suspensione gerens: is cum dilectum Christi discipulum tam vili occupatione distentum cerneret, adeo in stuporem raptus est, ut id ei etiam exprobrare auderet: « *Tunc est, inquit, ille Joannes, cujus fama insignis ac celeberrima me quoque summo desiderio tuae agnitionis illecebat? cur ergo oblectamentis tam vilibus occuparis?* » *Collat.* xxiv, c. 21. — Cui S. Joannes: *Quid manus tenes?* — Arcus est, respondit ille. — Et quare hunc non semper servas intentum? reponerat Apostolus. — Ideò, respondit iterum venator, quia continua intensio vigorem infringeret. *Igitur nec nostri, inquit beatus Joannes, animi te offendat, o juvenis! tam parva haec brevisque laxatio, quae, nisi remissione quòdam rigorem intensiois suae interdum relecet ac relaxet, irremissum rigore lentescens, virtuti spiritus, cum necessitas postulat, obsecundare non poterit.* » Quapropter prudentiam et judicium Directoris potissimum emicare oportet in virtutibus externis cum internarum exercitio ita componendis, ut illae his adjumento, nunquam impedimento sint.

§ 28.

MONITA PRACTICA CIRCA LESIONES SECUNDE VIRTUTIS CARDINALIS,
SIVE JUSTITIE, EASQUE COMPENSANDI MODUM.

Monitum primum. Pœnitens tuus aut laxæ, aut tenerioris erit conscientie. Si discipuli conscientia ita laxa fuerit ut faciliter peccatis etiam gravibus contaminetur, non rarò manifeste injustitia in eo detegi poterunt. In hoc casu Director eò intentus esse debet, ut ille culpam suarum gravitatem rite penetret: quomobrem illi ob oculos ponenda sunt singularia prorsus justitia ornamenta, quæ, injustitiis suis, tam enormiter violat. Præsertim autem ejus auribus intonari oportet effatum illud Apostoli: *I ad Timoth. vi, 9: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli: quo nobis innotuit, res alienas insolubiles quasi laqueos esse, quibus animæ a demonio arctissime constringuntur, in servitutem rediguntur, ac tandem etiam ad tartara raptantur.*

Si verbò cum tenerioris conscientie pœnitentibus agendum sit, frequenter deteguntur injustitiæ veræ, non tamen tam manifestæ, sed palliatæ ac vanis prætextibus cooperatæ. Occurrent feminæ piæ, quæ aliarum mulierum servitiâ vilissimo pretio compensant, alienos labores non secundum leges justitiæ, sed secundum propriam avaritiæ instinctum æstimantes. Occurrent homines spirituales, qui sibi culpæ non imputant, si debitorum solitudinem diu differant: si operariorum mercedibus detrahant, aut eas juxta debitum, id est servatâ cum laboribus proportione, non exsolvant. Alios reperire erit qui, initâ cum colonis aut famulis suis pacta non custodiunt, aut nova onera, novosque labores, ad quos non obligantur, absque congruæ solutionis additamento iis imponunt, fermè ac si sudores pauperum, aliarum mercium instar, justo pretio æstimandi non essent. Inveniuntur non pauci, qui in emptionibus, venditionibus, aliisque contractibus totam mentem in propriâ utilitate defigunt, quin simul ad æquitatem respiciant, quasi omne, quod est utile sibi, etiam eo ipso justum esset. Et his, aliisque hujusmodi rebus, eorum conscientia nequaquam angitur, rationibus quas proprium potius commodum quàm justitia suggerit, obortos scrupulos compescuntibus. Hos Director cum sanctâ libertate alloquatur et, sepositâ omni vere-

cundiâ, injustitiis admitti solitas detegere oportet, ut eas agnoscere ac sedulo emendare queant. A circis istiusmodi ac falsis spiritualibus tenebris depellenda, clarèque ob oculos ponenda sunt injuriæ, quas inferunt mercenariis, operariis, opificibus, famulis, aliisque, quibuscumque contrahendi occasio datur. His a Directore, haud aliter ac a Baptistâ Herodi, audacter dicendum: *Non licet hoc, utpote alteri injustè damnosum: Non licet illud, quia aliorum juriis præjudicat, aut quia debitam æqualitatem non servat.*

Monitum secundum. Restitutio non solùm est actus justitiæ proprius, quæ juribus, cuivis in rem suam competentibus, ex integro satisfieri imperat, sed a virtute justitiæ tanto rigore præcipitur restitutio, ut nemo Sacerdotum propriâ auctoritate illius legibus solvere queat. Id dico, quia Director incidit in personas tam ignorantes, ut credant restitutionem esse genus quoddam pœnitentiæ et obligationem quamdam arbitrariam, in pœnam admissi furti, aut alterius damni proximo illati a conscientia arbitris imponi solitam. Et hinc ad ejus executionem obligati solent respondere: *Quæso, Pater mi! ne hanc mihi pœnitentiam utpote nimium gravem, mihi imponas: aliud quiddam mihi impera, illud lubens exequar.* Hos doctrinâ a S. Thomâ, *4 dist. 15, quæst. 1, art. 5*, traditâ imbuere oportet: Sacerdotem scilicet esse quidem vicarium Dei, non autem vicarium hominis, cui pœnitens restituere tenetur. Et hinc, si pœnitens, vi voti, pro Deo facultates aut pecunias impendendi obligatione stringitur, sacer judex, cum debitâ fuerit facultate instructus, poterit nomine Dei, cujus vicarium agit, arbitrari, voti hujusmodi religione solvere, aut illud in aliud quiddam minus grave commutare. Si autem in actione quacumque injustâ restituendi debitum incurrat, nullus Sacerdos, quavis auctoritate munitus, obligatione hac eum solvere poterit: siquidem Confessarius in sacro tribunali creditoris vice nullatenus fungitur. Ille solus, cui restituito debetur, debitum dimittere possit. Unde, uti Doctor angelicus jure concludit, vel rigorosis justitiæ legibus, que omnigenam satisfactionem præcipiunt, est obediendum, aut æternum perendum: *Cum conservare justitiâ sit de necessitate salutis, consequens est, quòd restituere id, quod injustè oblatum est alicui, sit de necessitate salutis. 2, 2, quæst. 62, art. 2.*

Monitum tertium. Director nec faciles aures præbeat, nec fidem præstet excusationibus, quarum prætextu multi ab adimplendis

justitiæ obligationibus sese eximere conantur, asserentes se restituere non posse: tales namque impotentias plerumque non ratio, sed perversa appetitio suggerere solet: quæ igitur si ad pondus sanctuarii, prout a Directore fieri necesse est, examinentur, in nullo alio, nisi in minima erga pecunias et proprias facultates, quibus exspoliari nollent, affectione consistere deprehenduntur, aut in incommodo quodam, ex expensâ pecuniâ profecturo. Verùm hæc non est vera impotentia, aut ratio sufficiens, vi cuius quis a restituendâ debito immunis pronuntiari posset; secus enim ad restituendum nemo teneretur, cum restitutionem absque omni difficultate aut incommodo fieri possibile non sit. Nec valet quòd dicitur incommodum esse grave: nam si incommodum etiam in creditore est grave, gravitas hæc injusto debitori ferenda est; cum omnis sane ratio suadeat, incommodum potius a reo dampnum inferente, quam ab innocente dampnum passo sentiendum esse.

Alii impotentiam suam monstrant, dum pecunias, quibus justitiæ debitis satisfieri oporteret, sibi deesse dicunt. Ubi Directori notandum, penitentibus istis sæpe nummos non deesse, dum de vanitatibus comparandis, de appetitu gula satiano, de prodigalitate in lusibus, imò de ipsâ libidine explendâ agit. Ipsis igitur inculcandum non solum omnes superfluas expensas rescari, sed ipsos etiam necessitatis limites arctius constringi oportere; taliter enim debitam justitiæ satisfactionem prestare poterunt non solum reddendo, quod aliis abstulerunt, aut quo alios defraudârunt, sed et damna injustè illata compensando; verbo, omnia malè acquisita restituendo. Nam quamvis Dei Ministrum impotentiam obicientes fallere possint, Dei omnia perspicientis oculos tamen non decipiant.

Si verò penitens ex eorum foret numero, quibus, etsi in sumptibus faciendis nihil superflui expendant, res tamen angusta domi est: tunc ei restitutio pedetentim faciendâ erit imponendâ, ita ut illud, quod simul et semel reddere non valet, saltem per partes compenset. Sic in brevi satisfaciât justitiæ, exonerabit conscientiam, ac ipsam animæ salutem in securo reponet.

Denique, principium illud in scholis adèò usitatum: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*, eorum cordibus profundè imprimere satagat Director. Etsi homo contractas iniustitiæ labes Sacerdoti exponat, et hanc sui accusationem bis terque re-

petat; etsi eas detestetur, et calidis etiam lacrymis deploret, vana tamen erunt lacrymæ et ficta solum penitentia, si damna, injustis operationibus proximo illata, restituendo compensare non satagant, uti S. Augustinus concludit: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, penitentia non agitur, sed fingitur. Epist. lxxv ad Maced.*

Monitum quartum. Directori ex hactenus dictis, et multò magis ex iis, quæ diturno ministerii sui usu edoctus fuerit, abundè comperit erit, ex tanto debitarum restitutionum numero paucas omnino fieri. Optarem autem, ut de aliâ simul veritate persuasus esset, restitutiones ipsas, quæ fiunt, sæpius nec debito modo fieri, nec ita constitutas esse, ut damna illata rite compensentur; rem clariùs explico: multi dantur, qui manus bonis alienis plenas circumferentes, lucra injusta omnia, aut partem saltem eorum restituere possunt, compensationem hæc autem de die in diem absque justâ causâ differunt. Hoc non obstante quieti vivunt; bonâ enim restituendâ voluntate instructi, justitiæ et propriæ conscientie sufficienter satisfecisse putant. Sic in peccato gravi vitam degunt, utpote in justitiam et proximum continuò injuriosi. Et ratio est quia præceptum restitutionis, quantumvis, quoad partem, sit affirmativum, quatenus positivam damni compensationem injungit, tamen quoad partem, etiam negativum est, quatenus nempe injustam rei alienæ retentionem prohibet. Extra controversiam autem positum est, præcepta negativa quovis momento obligare: et hinc quovis etiam momento peccant, quicumque iisdem contraveniunt. Sic concubinam alienam v. g., qui præcepto negativo improbe mulieris retentionem prohibente, perpetuò stringitur, continuò etiam peccat, usque dum eam domo expulerit. Eodem prorsus modo injustus ac rapax homo, præceptum rei alienæ retentionem prohibens perpetuò transgreditur, ac semper peccat, usque dum injustè acquisita, dum potest, restituat.

Alii Directori se offerent, qui unâ quidem missâ, aut modicâ stipe multa damna proximo illata compensare cupiunt; etsi persona per injustitiam læsa iis cæteroquin perbene nota sit: et, quod adhuc pejus est, adsunt etiam conscientie arbitri nonnulli, qui restitutiones, omni sanæ rationi adèò repugnantes, non solum approbent, sed ipsi etiam subinde injungunt. Hos instrui oportet, stipe et missâ juxta doctrinam Angelicâ, 2, 2, *quest.* 62, *art.* 5, compensari equidem posse injurias ac damna, personis incertis

aut ignotis illata; nequaquam verò ea, quibus personæ notæ læduntur; iis enim omnigenum injustè erepta repetendi jus competit.

Rei hujus prototypon Zachæus nobis exhibeat, utpote viva hominis avari, dolentis tamen ac verè respicientis idea. Vix Redemptor domûs ejus limen attigerat, cum ille divinæ præsentie radiis illustratus, e vestigio decrevit exactam omnium injustè acq̄sitarum rerum restitutionem. Primò se obtulit ad bona sua cum pauperibus partienda propter debita incerta: *Ecce*, inquit, *dimidivm bonorum meorum do pauperibus*. Tum verò personis singularibus, quas a se læsas sciebat, sese obstrinxit. Et debitis suis ac alienis juribus ad æqualitatem satisfecisse non contentus, quadruplicem etiam omnium in contractibus admissa injustitiæ compensationem promisit. *Et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum*. Quapropter et Christus Dominus eum restitutiones suas tam perfectè explevisse perspiciens, ei meritò dixit: *Hodie salus huic domûi a Deo facta est. Lucæ* XIX. Hinc et ab eo, qui conscientiam re alienâ gravatam circumfert, damna aliis irrogata modo tam perfectè compensari oportet, si cum nullâ perfectione salvari desideret.

Quidam sunt qui damna aliis quidem compensare, simul autem nullum omninò nummum expendere velent. Pater mi! inquit, pro animâ creditoris mei missæ sacrifici assistam, mensæ Eucharisticæ accumbam, et corollas recitabo. Ex istis Director sciscitetur, num ipsi contenti forent, si eorum debitorum loco centum aureorum, quos solvere iis tenerentur, pro eorum animæ salute plures preces, aut sacras communiones offerrent. Ad hæc illi negativè responderunt: sic et creditores vestri, iis reponi oportet, a vobis non vestras preces, sed rem suam postulant. Nam opera sancta, utpote ordinis omnino diversi, ad compensanda præjudicia in bonis temporalibus proximo irrogata reverè non valent.

Monitum quintum. Dictis eorum qui rei alienæ restitutionem aut damni illati compensationem promittunt, facilem a Directore fidem nequaquam tribui oportet. Sed tales, priusquam peccatis suis exsolvantur, ad adimplendas justitiæ obligationes sunt adstringendi: idque in duplici præcipuè casu. Primò, si aliis conscientia arbitris id ipsum jam promissère, et postea datam fidem fefellerè: violata enim prius fides eos meritò suspectos reddit. Secundò, si rem aut pecuniam ablatam in specie adhuc penes se habeant: his etenim consumptis, restitutio mox difficilior fit.

§ 29.

MONITA PRACTICA CIRCA TERTIAM VIRTUTEM CARDINALEM, SIVE
FORTITUDINEM.

Monitum primum. Advertendum Directori ne decipiat, dum vile aurichalcum putat aurum pretiosum esse, sive dum omnem animum, in grandibus malis sustinendis intrepidum, simul etiam fortitudinis virtute exornatum existimat. Nam, teste S. Gregorio, datur fortitudo quæ virtus est, et alia quæ vitium: en propria ipsius verba, *Moral.* I. VII. c. 8: *Alia justorum, alia est fortitudo reproborum. Justorum quippe fortitudo est carnem vincere; propriis voluptatibus contraire; delectationem vitæ præsentis extinguere; hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare: prosperitatis blandimenta contemnere; adversitatis metum in corde superare. Reproborum verò fortitudo est, transitoria sine cessatione diligere; contra flagella Conditoris insensibiliter perdurare; ab amore rerum temporalium nec adversitate quiescere; ad inanem gloriam etiam cum vitæ detrimento pervenire; malitiæ augmenta acquirere; bonorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare; in semetipsis spem ponere: iniquitatem quotidie sine ullo desiderio defectu perpetrare.*

Paucis: indulivm est, ut ait sanctus Doctor, homines mundanos res difficilissimas ac summè arduas aggredi; quoniam verò hujusemodi facinora aut in se ipsis bona non sunt, aut ex fine honesto non eduntur, perversa hæc eorum fortitudo est, ac ad exitium viam sternit. Hinc Directorem ad finem, in rebus arduis preferendis a penitente sibi præfixum, respicere et exin dijudicare oportet, num ejus fortitudo honore aut vituperio digna sit. Si penitens res valde adversas asperasque aut divini amoris impulsu, aut virtutis causâ, aut æternæ beatitudinis desiderio imperterritus excipiat, fortitudo ipsius sancta et virtutis nomine extolenda erit. Si verò ex finibus terrenis, et perversâ quâdam appetitione incitatus res tam arduas exsequatur, fortitudo illius vitiosa erit.

In his casibus penitentes a Directore inducendi sunt, ut fortitudinem suam, vilibus antea materiis impensam, ad res supernas

ac divinas transferant. Si favente divinâ gratiâ id assequatur, eos brevi ex hominibus perversis in sanctos permutatos cernet. Si quis v. g. in multis adversis pro vanâ mundi gloriâ tolerandis firmus et constans esse, imo ipsam etiam vitam pro eâ discernimî exponere conspiciatur; curandum, ut fortis hæc affectio divinâ gloria promovendâ impendatur, et extimâ in brevi virtus ex huiusmodi homine emicabit. Si quem bonis et pecuniis colligendis totum intentum conspiciat, qui vitam suam inter mille tribulationes turpis lucri causâ miserè consumit, Director eò intendat, ut sordida hæc appetitio divitiarum, pro sublevandâ proximi paupertate et divini cultûs augmento in posterum occupetur, et singulari pietate hunc hominem in brevi conspicuum videbit. Sic qui pertinaci studio ad libros incumbens, cerebrum fatigat lucri et promotionis temporalis ergo, si labores verè spartanos in favorem proximi et matris Ecclesiæ emolumentum convertat, suam in litteris patientiam sanctam efficiet. Sic qui dies suos, diuturnis molestisque stationibus, in atriis principum transigunt, si favores Altissimi obtenturi stationes suas in Ecclesiâ transferant, constantiam suam sanctam reddent. Taliter fortitudo vitiosa virtutis splendore et meriti dignitate illustrabitur, et quæ coram oculis divinis priùs abominanda erat, postea coram iis accepta erit.

Monitum secundum. Fortitudinis virtutis proprium est ad depellendam gravia mala, ope audacie, eorum causas aggredi, ita tamen ut ipsa hæc audacia fortitudinis fræno gubernetur: si enim hæc illam non moderetur, audacia in veram temeritatem degenerat. *Fortitudo*, inquit Angelicus, 2, 2, *quæst.* 144, *art.* 3, *moderatur audaciam, quæ aggreditur terribilia sub spe altissimi boni.* Libri Machabeorum commemorant, Josephum et Azariam, audientes gloriosas victorias a Judâ, Jonathâ et Simone ab hostibus relatas, parisi gloriæ cupidos in prælium exiisse. At, ut sacra pagina ferunt, 1 *Machab.* v, 60 et 64: *Facta est plaga magna in populo; quia non audiverunt Judam et fratres ejus, existimantes se fortiter facturos: audaciam suam tamen secundum eorum consilia non moderantes; et hinc mox subnectitur: Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.* Eò quòd nempe eorum fortitudo inconsiderata fuerit ac imperfecta, nec audaciam militare juxta leges prudentiæ gubernare sciverint. Id ipsum S. Scriptura de Sacerdotibus in hæc verba attestatur: *In illâ die occiderunt Sacerdotes in bello, dum volant fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.* *Eodem*, c. 3, v. 67.

Occurrenti Directori penitentes variâ opera aggredientes, qui heretica fortitudine dotati videbuntur, eò quòd ad ardua aspirant, etsi prudentiis et moderatiõis præcepta prorsus ignorent. Occurrent mulieres, quæ, dum Sanctas quasdam cœnobii erexisse, ac rigidas austerasque iis leges præscripsisse legunt, idem facere cupiunt. Occurrent viri, qui facinora illorum Dei servorum, qui orthodoxa fidei dilatandæ causâ in regiones barbaras profecti, proprio sanguine eandem disseminarunt, eosdem imitari vellent; aut vitam solitariam ab Anachoretis in silvis et speluncis terræ traductam perlustrantes, similem vitam tenorem in votis haberent: etsi tam robur spiritûs, quàm dona nature necessaria ad tam præclara opera exsequenda in iis desiderantur; imò etiam eadem exsequendi modus desit. His a Direttore dicendum, eos non esse *de semine virorum illorum*; modicum illud fortitudinis, quod divina bonitas iis clarigata fuerit, impendendum esse ad se ipsos vincendos, proprias appetitiõnes, refræmandas, insidias ac impetibus dæmonis superandos, ac ad tollenda illa impedimenta, quæ in statu a Deo ipsis assignato Perfectionis progressibus obicem ponunt: et si hæc omnia executioni mandentur, non parum ab iis fieri, etsi ad facinora viribus superiora desideris suis non anhelent.

Monitum tertium. Directorem advertere oportet, fortitudinis virtute, peculiari modo feminis opus esse: eùm enim naturâ timidæ, fragiles dejective animi esse soleant, nisi virtutis hujus adjumento roborentur, brevi in christianæ Perfectionis semitâ defatigatæ recedent. Director multas sexus illius animas videbit vitæ verè piæ ac spiritualis, semitam cum fervore ingredientiæ, paucas tamen notabilem in eâ progressum facientes. Unica persecutio, imò etiam unicus subinde humani contemptûs timor sufficit, ut animo cadant ac refrigerent. His non obstantibus, Director remediis superiori Capite propositis eas in virtute hac rite solidare studeat ac eò intentus sit, ut, postquam sufficienti timore Domini penetratæ fuerint, in viam amoris ac confidentiæ inducantur. Quântumvis enim sexus hic, ut mox dixi, timore vehementer occupetur, magnopere tamen simul etiam ad amorem est propensus: ita ut hic in earum cordibus radices agens, non modo vilem illam abjectivæ animi affectionem refrænet ac moderetur, sed et eas in Dei obsequio fortes reddat ac robustas. Ubi perbene notandum, feminas ad grandia ac ardua opera divinitus electas, uti Catharinam Senensensem, Theresiam a Jesu, et alias hujusmodi heroidas; prius a Deo excelsis ac copiose immixtis favoribus donatas et charitatis incendio inflammatas fuisse ac ita ad præclara

facinora preparatas esse. Quapropter et a Directore eas simili officio contra timorem, conseruationem ac animi defectionem obfirmari oportet; sic eleanin in medio Perfectionis itinere non subsistent, sed maiores identidem progressus faciant.

§ 50.

MONITA PRACTICA CIRCA QUARTAM VIRTUTEM GARDINALEM, SIVE TEMPERANTIAM.

Monitum primum. Directorem scire oportet, circa ciborum usum tam per excessum quam per defectum peccari posse. Omnes autem errores in sumendis cibis non sunt aequè periculosi, sed aequè excessus et defectus virtuti temperantiae opponuntur, ac a recto tramite aberrant. De reliquo autem quilibet circa defectum excessus magis sollicitus esse debet: contra excessum mortificationis armis sese prae munire quemcumque oportet; ab opposito extremo eius amor proprius satis superque defendet. Sancti, in hac materia, in qua nos sensus gustus allicit, decipi permissescentes, semper abstinentia potius partes sequi elegerunt. De S. Paulâ narrat S. Hieronymus, in *Eptaph. Paulæ ad Eustoch.*, medicos eam adhortatos esse, ut post lethalem morbum parum vini adhiberet: eam tamen ad modicum hoc solamen corpori suo indulgendum nunquam induci potuisse; imò neque consiliis Eusebii *Jerosolymitani* Episcopi victas manus dedisse; sed tanto rationum pondere in vini detestationem est inuicta, ut prasulem illum, etsi iamjam octogenarium, in decrepità suâ etate ad similem abstinentiam propemodum permovisset, uti ipse ad S. Hieronymum scripsit. Verum equidem est, sacrum Doctorem hanc aliorum consiliis resistentiam non probasse. Interea tamen satis manifestum est, Sanctos, dum de gula satiandâ agebatur, semper potius ex rigoris quam ex lenitatis partibus stitisse. Quapropter, qui juxta Sanctorum exempla in ciborum usu temperans esse desiderat, semper nimia indulgentia defectum pertimescat, ac in rigoris partes propendat oportet. Omnia hæc tamen juxta prudentia leges ordinanda sunt: illa enim virtutum omnium sal ac condimentum est.

Monitum secundum. Circa voluptates obscenas, quarum refrænationem temperantia respicit, hic Directori nihil insinuandum occurrit; eò quòd hic sermo sit de Perfectione, a qua misella per

vitiis hujus vias incedentes animæ longissimè remotæ sunt. Quòd si nihilominus contingeret, ut anima in vitâ spirituali diu exercitata ac virtutibus ornata, in talem fragilitatem prolaberetur, qui casus non est impossibilis, tum Directorem precor obtestorque, ne penitentis acceusationem cum signis admirationis excipiat, neve in exprobrationes aut acres reprehensiones erumpat: id enim aliud non esset quàm *arandinem quassatam infringere*, sive penitentem animo dejicere, in desperationis abyssum præcipitem agere, ac omni confidentiâ ita exuere, ut Directoris conspectum nequidem subire amplius audeat. In hujusmodi casibus, Director teneur erga penitentem commiserationis affectum in corde suo excitare satagat, memineritque se similium lapsuum, si Deus suam manum subtrahat, etiam reum futurum esse posse. Tum verò animam peccati enormitate consternatam in immensum divina misericordiae mare introducat; monstretque ipsi Deum paratissimum ad eam gratiæ pristinae restituendam. Dicit ei, istiusmodi culpam in majus ipsius bonum esse permissam, ut in posterum de se magis diffidat, ac in Deo firmitus confidat: tandem omnem undique occasionem ei præclaudit, eamque novis contra relapsuum remediis præmunit. Sic enim non solum verè penitens, sed ad Dei servitium magis animatus discedet, ac a lapsibus suis ad persequendum Perfectionis iter fortiter resurgat.

Monitum tertium. Si sermo sit de voluptatibus licitis, quæ ex odoratu, auditu, visu, ac palato in ciborum sumptione resultant, temperantia etiam harum moderationem exigit. Hinc a Directore discipulis præscribendi veniunt modi, quos in iis moderandis teneri oportet. At tales modi duo assignantur: primus circa sensus rebus delectabilibus privandos; alter autem, circa sensus non ipsis rebus delectabilibus, sed oblectatione quæ inde oritur, orbandos versatur.

Primus modus et a Sanctis frequentius in usum deductus, et absque dubio securior est: omni enim re delectabili sensibus subtractâ, animus ab omni sensibili voluptate jejunus, et per consequens etiam ab omni malè ordinatâ affectione immunis remanebit. Quantumvis autem huic modo frequenter inherere oporteat, semper usui esse non potest. Nam quis ore, oculis ac auribus semper clausis incedere, aut semper jejunus vivere potest? Necessarium quippe est corpus alimentis refocillare in ordine ad conservandam vitam, sanitatem, vires habilitatemque ad propria officia et ministeria; necessarium est videre, loqui, discurs-

rere, dum negotia nostra id exigant. Imò mentem studiis, oratione, aut observantia rigoribus defatigatam subinde honesta conversatione aut amena visione levare oportet; nec Director discipulorum sensus continuæ mortificationis cruciatibus affixos tenere debet. Quapropter iis insinuet, in huiusmodi casibus secundum modum esse arripiendum, ita nempe, ut sensibus pabulum sufficientis tribuentis, supra resultantem exinde sensibilem voluptatem animum elevare curent. Id ipsum gentium Apostolus docet; *I Cor. vii, 29, 30 et 31, scribens: Qui habent uxores, tanquam non habentes sint; et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.* Quibus innuit Apostolus, nos animo tam excelso bona terrena possidere, quisque uti ac delectari oportere, ut delectatio solis exterioribus inhaerescat, ac ad voluntatem in servitute redigendam nunquam eluctetur, corde, dum voluptas quaedam sensibus indulgetur, in seipso libero remanente: id enim est de huiusmodi bonis gaudere quasi non gaudentem. Bibit et homo sobrius, et intemperans, hoc attamen discrimine intercedente, quòd bibax vinum per plures haustus absorbet, lentè degustet, et non solum viscera eo repleat, sed et totam voluntatem illi immergat; dum temperans, è contrario, quin multum se detineat, et absque longiori morà craterem vacuet: siquidem animo ab illà voluptate alienus, necessarii levamenis ergo potum illum corpori concedit. Id ipsum de alii sensuum oblectationibus dicendum.

Verùm ut id obineatur, intentione valde purà sinceràque procedendum est, nec gutturi, oculis, auribus, aut linguæ indulgendum nisi ad voluntatem Dei faciendam aut ad alium quempiam finem honestum. Si quis taliter operetur, voluntas ejus non amat sensibiles illas voluptates, quas justis ex causis sensibus impertitur; sed amat voluntatem et complacentiam Dei, aut honestatem alterius, quem sibi præfuit, finis: unde illà materiali gustu manet aliena. Et hinc virtutis temperantia, tam quoad exterius sensuum regimen, quam quoad interiorem voluntatis moderationem, intentionis sinceritas, summopere necessaria est, uti alibi diximus.

MONITA PRACTICA CIRCA VIRTUTEM RELIGIONIS.

Monitum primum. Director non necit quoptere homines Sancti Deo adorationum frequentia colendo addicti fuerint; cùm nonnulli eorum eò pervenerint, ut tot centos adorationis actus quotidie exereerent. Si verò in penitentis corde tanta divinitus majesticatis existimatio non resideret, vi cuius ad tam frequentes adorationis ac venerationis actus extimularetur, Director eum saltem ad ejusmodi adorationis actus excitare conetur, quotiescunque Deo, vel Jesu Christo in ecclesià se sistit, aut quoties domi ad colloquium cum Deo in oratione internà, discessionis conscientia, recitatione officii, corollæ Mariana vel aliarum precum sese disponit. Si enim adorationes aliis temporibus conveniant, in huiusmodi occasionibus necessariae sunt, ne in reverentiam Divinae Majestatis debitam peccetur.

Monitum secundum. Circa adorationes, quæ exterioribus corporis gestibus peraguntur, Directori notandum; penitentii, in publicà ecclesià precibus vacanti, non alias esse concedendas, quam quæ communi fidelium usui conformes sunt. Qui enim in actus insolitos, etsi pios, publicè prosilieret, non solum sibi ipsi vanè complacentia, sed et adstantibus irrisionis ansam præberet: hoc tamen casu excepto, quo id permittendum iudicaret ad frangendam illius superbiam, qui peccatiorem in eo repugnantiam demonstraret; quod tamen abesse debitis cautelis nunquam fieri debet. Si penitens privatim orationi vacet, omnes cultus exterioris actus ei sui persuadendi, qui ad reverentiam coram Altissimo in ejus corde excitandam præ cæteris conferunt: siquidem corporeis illis actibus, teste divo Augustino, etiam iste præfixus est finis, ut etiam interium veneratio excitetur. Ut verò in re absque erroris timore procedere nobis liceat, hic paucis indicabo externi cultus actus, qui orationis tempore semper cum laude in usum deduci possunt, et veri cultus rationem laudè dubie participant.

Actus externi cultus est orare corpore in genua provoluto, et subin etiam in pedes erecto. Baronius, *Annal. eccl. anno 58,*

testatur, unum æquè ac alterum corporis situm fidelibus continuo in usu positum fuisse. *Quod ad habitum corporis*, inquit, *in fundendis precibus spectat, stantes aliquando, aliquando verò genibus flexis christianus adorare debere, verissima est in Ecclesiâ institutio, ut tradit Tertullianus.* Adducit etiam ipsius Ecclesiæ usum, que sex per hebdomadam diebus, genibus flexis, et septimo, id est Dominico die, in resurgenti Domini memoriam erecta orare consuevit. Cùm verò modus orandi genibus flexis, peccatori magis conveniat, et Dei misericordiam facilius ipsi conciliet, hunc modum frequentius adhiberi oportet. De S. Ignatio pater Ribadeneira, in *Vitâ*, lib. v. c. 1, Æstatum nobis reliquit, eum in domûs solarium ascendisse, ibique modo in pedes erectum ac oculis in terrâ defixis, modo humi prostratum orationi vacasse.

Actus externi cultûs est orare genibus junctis. In libro Exodi, c. xvii, 11, legimus, exercitu *Israelis* contra *Amalecitas* pugnante, Moyssem super verticem collis ascendisse, ac ad victoriam a Deo impetrandam levasse manus, aut, prout Cornelius a Lapide commentatur, manus junxisse. *Videtur autem, ait Auctor mox citatus, Moyses levasse, et extendisse manus junctas, ita ut volâ unâ alteram, quâ virgâ tenebat, complecteretur.* Et hæc Moysi oratio, cum externo illo venerationis actu conjuncta, Deo tantopere complacuit, ut totam! ah eo victoriam pendere voluerit: *Cumque levaret Moyses, vincebat Israel: sin autem paulum remisisset, superabat Amalec. Ibidem.* Quapropter et necesse fuit, lassatas ejus manus ab Aaron et Hur usque ad occasum solis ex utraq; parte sustentari, ut Moysse in pio illo situ orationem prosequente, *Israel* plenam ab *Amalecitis* victoriam reportare valeret.

Baronius, *Annal. eccl. anno* 58, allegat Epistolam S. Nicolai Summi Pontificis, in quâ *Bulgaris*, a quibus circa hunc junctis manibus orandi modum fuerat interrogatus, respondens, hujusmodi gestum ex eo approbat, quod coram Dei præsentia humilitatem animique demissionem exprimat: additque, sicut reprobi in Sacris Paginis manibus pedibusque ligatis in *tenebras exteriores* detrudendi dicuntur, sic eum, qui manus junctas tenet, ita ad Deum loqui videri: *Domine ne manus meas ligari præcipias, ut mittas in tenebras exteriores; quoniam ecce ego jam ex ligavi, et ecce in flagella paratus sum, juxta illud Pauli: Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique judicemur.*

Actus externi cultûs est orare manibus in cælum elevatis, aut

in formam crucis extensis. Sic Salomon orasse legitur, dum, sine templi structure imposito, in eo preces fudit: *Surrexit*, dicitur III *Reg. vii*, 54, *de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terrâ fixerat, et manus expanderat in cælum.* Sic et christiani, teste mox citato Baronio, ex traditione apostolica orare consueverunt; id quod et S. Paulus innuit, I ad *Tim. ii*, 8, scribens: *Volo ergo viras orare in omni loco, levantes manus puras.* Quod Apostoli consilium adammus secutus videtur S. Paulus, anachoretarum parens et antesignanus: de eo enim S. Hieronymus memoria prædidit, eum positis genibus ac manibus in cælum elevatis esse extinctum; imò et post obitum cadaver ejus in eodem situ perstitisse.

Actus externi cultûs est orare corpore in terram pronò, prout Judam Machabeum cum sociis suis preces fudisse novimus, ut contra Timotheum, qui cum formidando exercitu eos invasurus adveniebat, victorice palmam a Deo efflagitaret. *Machabeus autem, et qui cum eo erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terrâ aspergentes, lumbosque citius præcincti, ad altaris crepidinem prostrati.* II *Machab. x*, 25. Eodem modo sub Marco Aurelio Antonino legio quedam christiana, facie in terram pronâ orans, exercitui Romano gloriosam victoriam et inimicis ignominiosam cladem obtinuit, prout idem Imperator per epistolam ad senatum retulit. Nobilissimum autem circa hanc orandi methodum exemplum ipse amabilissimus Redemptor noster nobis ob oculos posuit: de eo enim, cùm ad Patrem cœlestem in horto *Gethsemani* preces funderet, dicitur, *Matth. xxvi*, 29: *Et progressus pusillum proccidit in faciem suam orans.*

Actus externi cultûs est, precum tempore, pectus tundere, prout de Publicano in templo legimus, *Luce xviii*, 43: *Percutiebat pectus suam, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Id et a Nicolao Pontifice in Epistola superitis memoratâ ad *Bulgaros* laudatur; a quo parum hujusmodi percussioem significatio in hæc verba explicatur: *Pectus percutimus, significantes videlicet, quod nequitur gessimus, displicere nobis: et ideo antequam Dominus feriat, et antequam ultio extrema veniat, commissum penitentia dignâ punire.* Baron. *ann. cit.* Pio huic exercitio D. Hieronymus adeo addictus erat, ut de se ipso testatum reliquerit: *Memini me clamantem, diem junxisse cum noctibus, nec prius a pectoris cessare verberibus, quin rediret, Domino increpante, tranquillitas.* Ep. xxii ad *Eustochium*.

Actus externi cultus est orare oculos piè in cœlum elevatis ad exemplum Redemptoris, qui, ut *Jean. xi. 41.* legimus, *elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Et in eodem Evangelio, xvii. 1, Sublevatis oculis in cœlum dixit: Pater venit hora, clarifica Filium tuum.* Actus externi cultus etiam est in profunda submissionis signum oculos deprimere, ut in piâ illâ publicani oratione observamus: *Et publicanus, ait sacer levi. Luceo xviii. 13: A longe stans, notabat nec oculos in cœlum levare.*

His positis, jam lector abundè perspiciet, quinam cultus exterioris actus Sanctorum exemplis et matris Ecclesie auctoritate fulciantur; adeoque non solum sine superstitionis periculo, sed sine vana affectationis levitate in usum laudabiliter deduci possunt. Indagari itaque oportet, ad quosnam ex his externis actibus penitentes magis inclinantur, et a quibus plures obsequii, venerationis, submissionis, ac doloris affectiones animo suo instillari persentiant. In his enim ut frequenter se exerceant penitentibus jubet Director dum in suis cubiculis aut aliis locis separatis orationi vacant et liberum affectibus suis frenum laxare possunt, quin ab aliis observentur. Hujusmodi enim cultus actibus interioris exteriorisque sepius repetitis, virtutem Religionis in brevi adipiscuntur, insignem Deo honorem attribuentes.

Primis Ecclesie sæculis fideles facie orientem respiciente preces suas fundere consueverunt, uti desumitur ex Justino, Origene et Damasceno. Et hinc legimus, S. Antonium, in oratione pernoctare solitum, de mane cum sole conquestum esse, quòd radiis suis vultum infestans, dulcium contemplationum quietem turbaret. Rationem autem, ob quam in hoc situ se ad orationem composuere, Justinus, *L. quest. qu. 118.*, sequentibus allegat: *Cum sit impossibile precem tempore in quatuor creatura partes respicere; propterea in unam partem intendentes orationem peragimus, non provide ut ea sola opus sit Dei, nec tanquam in eâ habitatio sit Dei destinata; sed quasi in locum, et, quæ a nobis Deo exhibetur, venerande observationi destinatum.* Unde autem mos hic derivatus sit, ex subjunctis ejusdem verbis patescit: *Porrò a quibus orationem Ecclesia accepit, ab isdem quoque, ubi orare solet, consuetudinem accepit, a sanctis nimirum Apostolis.* Verumtamen hic orandi modus non amplius in usu positus est; omnimodè autem silentio eum involvere noli, ut Director personas fortè occurrentes, que in tali situ orantes ad peculiarem pietatem se stimu-

lari sentiunt, vana cujusdam observantia non condemnet; sed meminerit potius, usum hunc in Dei Ecclesiâ diu viguisse.

Monitum tertium. Circa Ecclesiarum, Altarium et Sacrificiorum ibi immolari solitorum cultum promovendum Director sese ferventem exhibeat, præcipuè erga feminas, quæ, etsi sacrarum ejusmodi rerum venerationi imprimis addictæ videantur, non raro famen plurimum irreverentia eis irrogare solent. Frequentant Ecclesias, plurium horarum spatio inibi sese detinent, multisque intersunt sacrificiis; verbo, videntur spirituales, piæ et plena religione erga Deum. Si verò earum agendi ratio attentius inspicatur, apparebit nimis multas non amore divini cultus, sed nauseâ potius solitudinis in Ecclesiam trahi. Accedunt ad domum Dei, propria curiositati quam in suis domibus satiare nequeunt, paululum quantantes. Ibi autem intentus sunt observandis vestium formis ac ornamentis quibus mulieres compe incedunt, invident illarum sorti, tristanturque si se pari pompâ comparere non possint. Præterea solent cum propinquis et vicinis suis garrire; de novitatibus, quæ accidunt, confabulari; negotia sua cum illis conferre, ac de terrenis domesticis conquiri: nec abstinere ab hujusmodi irreverentiis, etsi interea tremendum in altari Sacrificium immoletur.

Hæc, dum ad Ecclesiam accedunt, Deum certè non honore, sed contemptu afficiunt. Eas igitur reprehendi oportet a Direttore, eisque injungi, ut se domi potius detineant, quam sic male dispositæ in domum Dei se conferant: siquidem unica corolla Mariana, debita cum reverentiâ et attentione recitata, Deo majus obsequium exhibebit, quam plures in Ecclesiâ orationes, si mille irreverentiis contaminantur. Harum auriibus ingeminanda sunt verba illa, quæ S. Joannes Chrysostomus populo suo toties repetiit: *Stentus tremantes et timidi, demissis oculis; pro renatu autem (juxta Mysteriorum ibi celebratorum exigentiam scilicet) animâ gementes sine voce, jubilantes corde.... An non vides eos, qui sensibili, corruptibili, temporali et terreno regi assistunt, quàm sint immobiles, non loquentes, non oculos huc et illuc mittentes; sed morosi, terribi, lugentes? Ex his documentum accipite, homines, et sic assistite Deo, quasi terrenum regem accessuri. Multo magis celesti Regi cum timore adstare oportet. Et tandem in hæc verba concludit Sanctus: *Hoc sapo dico, et dicere non cessabo, donec correctos videam. Sermo de Evar. in Encanis.* De S. Ambrosio Caesarius memoria prodidit, cum sacris operantem post*

Evangelium, populum publicè admonuisse, ut non solum garrulitate et risu, sed et tussi, strepiti siliæ expurgatione, ac quovis rumore, qui pium Sacrificii silentium turbare posset, abstineret. Agat id itaque Director privatim, quod sanctus hic Archipresul publicè facere non dubitavit.

Verùm, quod pejus est, occurrent feminae omnis reverentiæ adè immemores, ut ecclesiam petant non tremendi Sacrificii ergo, aut in sacrarum functionum venerationem, sed ut videri ac vanitates suæ pompam ostentare valeant. Hæ sacris altari- bus propinquant, non Dei majestatem adoraturæ, sed aliorum obtu- ribus adorandæ ac oculos, mentes et corda adstantium a sacris functionibus abstrahendo. Harum irreverentiam Director contunde- re poterit exemplo S. Elisabeth Reginae. Elisabeth *Hungariæ* regis filia, ut in ejus vitâ narrat Theodoricus Turingus moderato ac statui suo conveniente corporis cultû exornatam Ecclesiam sub- sisse. Ad rei sacræ principium, cum ineffabilem sacratissimi Mysteriorum excellentiam et naturalis suæ conditionis vilitatem ponderaret, corde suo tantopere demittebatur, ut et ipsa dein cor- poris ornamenta removeret: re sacrâ namque progrediente, se- ponebat modò gemmas cordis, modò armillas, modò capitis ornatum; ita ut tandem in Altissimi conspectu non solum spiritu, sed et vestitu verè demissa appareret; illustre feminis exemplum, ex quo addisceret habent se potius expoliare, quam cumulare vanitatibus dum iis comparandum erit in conspectu Dei, earum amore in augustissimo hoc Mysterio tantopere exinaniti.

Monitum quartum. Dantur personæ, quæ, quam pronæ sunt ad concipienda vota, tam negligentes dein in iis adimplendis esse comperiuntur. In quodam spiritus fervore, aut necessitate quâdam urgente, facili brachio Deo sese obligant, modò ad hanc, modò ad illam rem. Verùm non minùs faciliter impositi sibi oneris obliviscuntur, aut obligationem contractam transgrediuntur. Has admoneri oportet, votum esse insignem religionis actum, e quo præclarus in Deum honor redundat, si adimpleatur; prout David aiebat: *Vovete, et reddite Domino Deo vestro.* Si autem execu- tionis votum non mandetur, aut ei contraveniatur, injuriam cum sacrilegii malitiâ conjunctam supremæ majestati irrogat. Quis igitur cautus et circumspectus in votis emittendis sit; cautior autem ac diligentior in iis adimplendis esse debet: unde istis personis Director injungat, ut nullo voto se astringant, priusquam cum

viro prudenti rem totam maturo consilio ponderassent. Id ipsum de juramento dicendum, quod, debitis conditionibus instruc- tum, cultus et Religionis actus est; iis autem deficientibus in gravem, quæ primæ veritati inferitur, injuriam convertitur. Itaque Director invigilet ut a penitentium linguis omne juramenti genus remotissimum teneat, juxta ipsius Christi consilium, *Math. v. 35, 36, 37: Ego autem dico vobis non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Jerosolimam, quia civitas est magni regis. Neque per caput tuum juraveris: quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Si autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Quòd si verò necessitas, veritas et Dei famulatus jusjurandum exigant, attendendum, ut Deus, nonnisi cum reverentiâ sacro ejus Nomini debita, in testem advocetur.

§ 52.

MONITA PRACTICA CIRCA DEVOTIONEM.

Monitum primum. Director sibi persuasum habeat, non exiguum esse officii sui partem, sensibilem devotionem rite dirigendi scientiam: rarò enim reperire est personas spirituales, quæ vel in gratiæ sensibilis abundantia, vel in ejus penuria sese, prout oporteret, gerere sciant. Quædam dantur, quæ secundùm propo- sitionem, quâ affectionum sensus deficiit, suum etiam in spiritu profectum deficere autumant; id quod manifestè indicant conque- rentes, sese de die in diem in viâ Perfectionis regredi ac deterio- riores fieri. Quod autem pessimum est, etiam animo concidere solent. In casibus his Director solerter investigare debet, num defectus hic solum sensum, aut ipsam etiam devotionis substan- tiam attingat. Id quod facilius perspiciet, si ad opera, in tali fri- goris statu peracta, diligenter attendat. Si videat tales penitentes in exercitiis spiritualibus diligentes, in obediendis solitis penitentis et mortificationibus sollicitos; in his casibus remissio fervoris cu- randa non est; siquidem tota vera devotionis substantia remanet, quæ in alacritate voluntatis ad bonum consistit. Quapropter earum animos oportet erigi, ne in consternationem decendant, et ut eorum corda omni angore liberentur.